

Yttrande över remiss från Region Västerbotten om förslag till regional livsmedelsstrategi för Västerbotten – mer mat för Västerbotten

Sammanfattning

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, anser att strategin har en bra omfattning och omfattar de viktigaste aspekterna gällande en hållbar, lokal livsmedelsproduktion och –försörjning.

Strategin saknar en handlingsplan, vilket också nämns inledningsvis. SLU anser att det kunde vara mer tydligt hur handlingsplanen ska tas fram och vilken tidsplan som finns för den och eventuella uppföljningar under strategiperioden.

Målen för primärproduktionen behöver vara mer samstämmiga. I vissa fall är målen att öka produktionen. I andra är det att öka andelen närproducerad konsumtion. I det senare fallet bör även påverkan på totala produktionen nämnas. T.ex. att köttkonsumtionen bör vara 67 % lokalt producerad och det innebär X % ökning/minskning av produktionen.

SLU anser att tabellen i slutet på dokumentet som summerar primärproduktion och förädling är mycket bra och den kan med fördel utökas med andra delar av remissen, som forskning, utbildning, innovation och företagande.

Remissen innehåller väldigt många tryckfel. Det saknas mellanslag, punkter och ord på många ställen så en noggrann genomgång av dokumentet är nödvändigt innan den fastställs.

Generella synpunkter

Potential för ökad livsmedelsproduktion

På sidan 8 i bubblan ”Dubbelt Rybs”, bör det stå ”våröljevaxter” istället. Onödigt att begränsa produkten då det finns alternativa grödor som också kan användas.

På sidan 9 i bubblan för ”Förädling” saknas ett viktigt exempel på förädling, att torka och mala spannmål till mjöl. Det borde listas eftersom det finns ett uttryckligt mål att öka spannmålsproduktionen ganska mycket och en del av den ökningen borde vara för humankonsumtion. Då krävs en utvecklad förädling för att skapa en användbar produkt.

Mat för framtida generationer

Sidan 13 ”Lokal mat i restauranger...” förslag på åtgärd: regionen bör verka för mer ursprungsmärkning av restaurangmat (framförallt animalier) och även inkludera lunchrestauranger, där en stor andel av restaurangmaten konsumeras. Pandemin har medfört att konsumtionen av svenska råvaror ökat, mycket pga av att man äter mer hemma och mindre på restaurang. T.ex. skulle det vara bra med en frivillig märkning som restauranger kan ansluta sig till.

På sidan 14 under ”Minskat matsvinn...” hade det varit bra med en nulägesanalys som är mer specifik för norra Sverige/Västerbotten, då det är målgruppen för strategin.

Förslag på åtgärd för minskat matsvinn: Insatser för att stödja initiativ till att ta tillvara på matsvinn från butiker som t.ex. till marknader där mat säljs billigt till behövande eller restauranger som fokuserar på återvinning av mat .

Hållbar produktion och försörjning

Målbilden på sidan 17 under rubrik ”Värna livsmedelsproduktionens markbehov” bör kompletteras med en målbild om att effektivisera markanvändningen då det är en uttryckt potential med ökad avkastning/ha för flera grödor.

Förslag att lägga till en faktaruta på sidan 17 med information om hur livsmedelsproduktionen i Västerbotten ser ut idag, omfattning, storlek, företagande, ålders- och könsstruktur, etc. För jordbruksmark skulle det vara bra med information om mängden bete och åkermark, samt hur åkermarken används.

Förslag på åtgärd gällande markbehovet: Det bör bli lättare att underhålla täckdikning av åkermark. Kan vara extra viktigt när man återtar gammal åkermark och börjar bruka den igen. Låga markpriser gör att insatsen för den enskilde brukaren kan bli dyrbar, men av miljömässiga skäl och om man vill ha ett ökat utbyte av åkermarken är nödvändigt.

Strategin bör innehålla ett avsnitt om att undersöka markägarstrukturen i Västerbotten under avsnittet om markbehov. Utredningen bör inkludera

markägarnas lokalisering (dvs bor de i länet eller ej), samt inställning till försäljning och arrendering av mark. Jämfört med södra Sverige har marken i Västerbotten ett lågt värde och det kan leda till att markägare är tveksamma att sälja och istället väljer att ta ut stöd för t.ex. träda. Att arrendera ut mark är riskfyllt då det kan vara svårt att återta den, medan den som vill utöka sin produktion måste ha en långsiktig lösning på markfrågan om man ska göra stora investeringar, speciellt i djuranläggningar.

För målbilden på sidan 18 under rubrik ” En livsmedelsproduktion som bidrar till...” används uttrycket klimatpåverkan. I rubriken används klimatbelastning. Strategin bör hålla sig till en term och ordet klimatpåverkan kan betyda flera saker, inte bara ett bidragande till ett varmare klimat.

Sidan 18-19 under ” Norra Sverige har ett bra utgångsläge...” saknar ett avsnitt om vegetabiliska proteingrödor för humankonsumtion, t.ex. ärtor och bönor. Viktigt att satsa på att möta den ökade efterfrågan av vegetariska produkter även om odlingsförutsättningarna är svåra. Nysatsningar och ökningarna bör fokusera på produkter med låg miljö- och klimatpåverkan och bra hälsopåverkan. En ökad baljväxtproduktion både till foder och till livsmedel minskar dessutom behovet av energikrävande konstgödselkväve och har en positiv påverkan på kolinlagring i marken.

På sidan 18 diskuteras det ökade intresset för odlade grönsaker. Här är det viktigt att plocka de lågt hängande frukterna först som t.ex. att öka potatisproduktionen till 1900-talsnivåer. Viktigt att inte bara satsa på hantverksmässig produktion utan också på kvantiteter och produkter som gör skillnad för folkförsörjningen i händelse av kris. Man bör heller inte glömma bort det ökande intresset för hemmaproducerade grönsaker och bär/frukt.

Sidan 19-20 diskuteras biologisk mångfald och bete. Norra Sverige har generellt få naturbetesmarker med höga biologiska värden. Strategin borde lyfta detta och det borde finnas en åtgärd att identifiera marker med potential att bli bra naturbetesmarker ut ett biodiversitetsperspektiv. Data från SLU:s miljöanalysprogram NILS, nationella inventeringar av landskapet i Sverige, skulle kunna ge en första bild över potentialen hos marken i Västerbotten. Förutom att marken ska ha en biologisk grund bör den även ligga bra till geografiskt (närhet till slakterier, större vägar, etc.) för att det ska vara enkelt att ha sin produktion där.

Avsnittet sidan 18-20 berör inte växtnäringens problematiken. Detta borde dock ingå i strategin då det är en viktig del i ett hållbart perspektiv. Med tanke på de näringsämnen som är ändliga resurser bör regionen verka för att gynna återföring av näringsämnen från stad till land.

Nulägesbeskrivningen på sidan 21 under ”Trygg livsmedelsförsörjning...” skulle behöva beskriva hur stor andel av de kalorier och proteiner vi behöver som

produceras inom länet idag. Också lantbrukets behov av insatsvaror är viktigt att beskriva, inte minst lokal produktion av drivmedel, t.ex. biogas.

Företagens villkor, förutsättningar och verklighet

Sidan 28 ”Export av mat och dryck...” Export kan vara en naturlig del av förutsättningarna att hålla en tillräckligt hög produktion, men det är dock viktigare att satsa på självförsörjning än på export. Nulägesbeskrivningen skulle behöva en analys av vilket resultat tidigare exportsatsningar gett.

Forskning, innovation och kunskap

Sidan 33 ”Stärkt innovationskraft...” Västerbotten borde kunna vara ledande inom forskning och innovation i norra Sverige. Forskning i nära samarbete med näringarna är viktig. Relevant forskning om jordbrukets miljökonsekvenser och klimatpåverkan saknas ofta från norra Sverige. Forskning om nya grödor för området och klimatanpassning av jordbruket och trädgårdsnäringen är också viktig.

Målbild två på sidan 35 nämner adekvat rådgivning. En åtgärd som skulle betyda mycket är om jordbruksverket placerade rådgivande personal i norra Sverige. Idag finns den typen av personal på många platser i södra Sverige, men ingen norr om Uppsala. Jordbruksverket behöver ta ett större ansvar för hela Sverige och frågan bör drivas av aktörer inom regionen i samarbetet med aktörer från övriga nordliga län. Jordbruksverkets närvaro skulle betyda mycket för att ta fram siffror och underlag som kan hjälpa rådgivningen och lantbrukarna på liknande sätt som görs i södra Sverige. Våra odlingsförutsättningar skiljer sig för mycket från södra Sverige och vi kan inte använda oss av deras data.

Sidan 35 ”Kunskap, kompetens, utbildning...” Utbildningsfrågan är viktig och den behöver mötas på flera nivåer. Följande punkter bör beröras i en kommande handlingsplan.

- 1) Den högre utbildningen behöver utvecklas för att säkerställa att naturbruksgymnasierna har lärare med god kännedom och kunskap om lantbruksnäringen. Idag är det större chans att lärare i grunden är biologer/pedagoger snarare än lantmästare och agronomer och de behöver ha tillgång till bra kompletteringsutbildningar.
- 2) SLU har märkt av en ökad efterfrågan på vår kurs i odling och utfodring av grovfoder, från personer som tagit över lantbruk som ofta har annan utbildning i grunden och saknar lantbruksutbildning. Idag är det vanligare att man lämnar ett ”vanligt” arbete och börjar med lantbruk. Det måste finnas tillgängliga kurser för dessa personer, som är anpassade innehållsmässigt och där studierna kan kombineras med arbete. Gäller även för de som vill ta över en släktgård, men saknar rätt gymnasial utbildning.
- 3) I takt med att tiderna förändras och gårdarna blir större krävs mer och mer anställd personal. Idag är det en skriande brist på utbildad personal både i växtodling och som djurskötare. Här bör man skyndsamt titta på lösningar för att säkerställa kompetensen.

Specifika synpunkter

Sidan 36 i faktarutan har två vattenbrukscentra som inte ligger i länet hamnat under Umeå universitet. Det första (nationellt kompetenscentrum) hör till SLU och skulle kunna flyttas dit. Det andra (Vattenbrukscentrum Norr) är fristående och bör listas i den sista paragrafen i rutan.

Sidan 36 under ”Högre utbildning...” kan SLU:s webbadress med fördel anges (www.slu.se). Likaså för Umeå universitet och Luleå tekniska universitet på samma sida.

I tabellen på sidan 40 anges att vallen har ett uppskattat värde på 36 miljoner i primärledet. Det är ett lågt värde och vid kontroll av källan visar det sig att 36 miljoner är värdet för spannmålsproduktionen i länet. Siffran måste flyttas till rätt plats och värdet av vallen bör inkluderas.

Beslut om detta yttrande har på rektors uppdrag fattats av prodekan Margareta Emanuelson vid fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap efter föredragning av koordinator Fredrika von Sydow. Innehållet har utarbetats av följande medarbetare vid institutionen för norrländsk jordbruksvetenskap, Umeå; forskarna Johanna Wallsten, Cecilia Palmborg, Anne-Maj Gustavsson. Sophie Krizsan, Mårten Hetta samt driftledare Reija Danielsson och försöksledarna Boel Sandström och Gun Bernes.

Margareta Emanuelson

Fredrika von Sydow